Locul filozofului Mircea Vulcănescu în şcoala sociologică a lui Gusti*

Motto: „Remarcabil specialist, economist şi filozof, Mircea Vulcănescu este un prinţ al spiritului, ale cărui clarviziune, subtilitate şi precizie nu sunt egalate decât de marea sa inimă şi de frumosul şi nobilul său caracter" (Thomas Masarik, preşedintele Cehoslovaciei)

Încercând să vadă dincolo de manifestările concrete ale doctrinei marxiste în numele căreia au fost sacrificate circa 65 de milioane de vieţi umane (apud. Soljeniţân, vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Poet la vremea lui Ahab*, https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-ciobanu10mirceapoezii/), renumitul savant Mircea Eliade spunea într-un interviu că există în societatea modernă o nevoie de mit ca de „pâinea cea de toate zilele". Condiţionat de tipare mitice iudeo-creştine, Marx ar fi văzut viitorul ca pe o societate fără tensiuni, lipsită de ură de clasă, fiind dispărute clasele într-un soi de rai pe pământ. Ar fi vorba de o „secularizare a marelui mit iudeo-creştin despre raiul care a existat la început şi care va exista la sfârşit… când leul va îmbrăţişa gazela". La acel interviu din 1984 s-a ferit însă a aminti spusa românească după care iadul e pavat cu intenţii bune…

Evacuat de „marxişti" din propria casă din care i se lăsase o singură cămăruţă de locuit, profesorul Dimitrie Gusti îi marturisise lui Constantin Noica în 1954 că ar fi vrut să-l aibă drept urmaş la conducerea Catedrei de sociologie pe Mircea Vulcănescu. Fiindcă filozoful ucis în 1952 în temniţa Aiudului (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Călugărul Anisie (/Arsenie Boca) şi filozoful Petre Biriş (/Mircea Vulcănescu) personaje ale romanului eliadesc „Noaptea de Sânziene"*; https://isabelavs2.wordpress.com/parintele-arsenie-boca/personajroman/) fusese cel care limpezise tehnica de cercetare monografică.

Pe când era încă student, nu la Filozofie, deoarece pe aceasta a terminat-o odată cu susţinerea tezei de licenţă în ianuarie 1925, ci la Facultatea de drept, unde urma să-şi dea licenţa în vara aceluiaşi an, Mircea Vulcănescu a participat la prima campanie monografică organizată de Dimitrie Gusti. Planul cercetării unui sat românesc fiind gata înainte de Paşte, profesorul Gusti însoţit de un asistent şi de un grup de studenţi au pornit după Duminica Tomii pentru zece zile spre Goicea Mare (vezi Mircea Vulcănescu, *Câteva observaţiuni asupra vieţii spirituale a sătenilor din Goicea-Mare*, cuprins în vol: Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1997, p. 69-78), fără să ştie că prin cercetările lor în acel sat din Dolj se năştea, în primavara anului 1925, *Sociologia monografică românească*.

În preajma celui de-al doilea război mondial, *Şcoala sociologică a lui Gusti* ajunsese a fi focar de concentrare şi de iradiere a spiritualităţii româneşti interbelice. Ea reunea în timpul anului universitar pe la conferinţele Institutului Social Român organizate de profesorul Dimitrie Gusti şi la vreme de vară în cercetarea câte unui sat românesc, tineri studenţi sau absolvenţi dintre cei mai dotaţi, alături de personalitaţi afirmate în cultura interbelică. Încă din anii universitari 1923-1924 şi 1924-1925, Dimitrie Gusti se gândise să facă împreună cu studenţii, în cadrul Seminarului de sociologie, o aplicaţie a teoriei sale sociologice şi să alcătuiască un plan de cercetare interdisciplinară a unui sat românesc. Deşi fusese cucerit de farmecul şi sclipitoarea inteligenţă a profesorului Nae Ionescu, pentru licenţa în filozofie Mircea Vulcănescu se îndreptase către profesorul Gusti, alegându-şi o tema de sociologie privitoare la diferitele faţete ale raportului dintre individ şi societate.

Până în 1925, excursii de studii împreuna cu studenţii nu mai făcuse decât faimosul istoric şi arheolog Vasile Pârvan (1882-1927), interesat să cerceteze, cum scrie Mircea Vulcănescu, „pe pământul neprefăcut al vechii Dacii, chipul vieţii sociale şi sufleteşti a strămoşilor noştri" (vezi Mircea Vulcănescu, *Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 81). Începând cu 1925, echipele de monografişti ale profesorului Dimitrie Gusti vor căuta să reconstituie chipul autentic al românului după observaţii „făcute direct asupra aşezărilor, portului, credinţelor, obiceiurilor, îndeletnicirilor, nădejdilor şi ostenelilor oamenilor de la ţară" (Ibid.). Toate constatările de pe teren, adunate la început după un prim plan de cercetare din 1925-1927, iar apoi cu metoda pusă la punct în 1928 de Mircea Vulcănescu în campania din satul Fundul Moldovei, trebuiau să fie înţelese fenomenologic. Întrucât descrierea fenomenologică ducea la aflarea „felului de a fi" al faptelor sociale, la semnificaţia lor. Considerând viaţa socială a sătenilor ca o formă a vieţii în genere, ea putea fi integrată în ritmul cosmic. Acest lucru a fost văzut cu claritate de filozoful Mircea Vulcănescu.

Pe teren, între monografiştii de la Fundul Moldovei, Mircea Vulcănescu s-a găsit între 10 iulie şi10 august 1928, imediat după întoarcerea sa de la studiile de specializare din Franţa. „La deschiderea cursului anului următor, Gusti a început prin a spune studenţilor : Domnilor, în sfârşit, avem sistemul în mână!" (vezi Stefan J. Fay, *Sokrateion. Mărturie pentru om*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 16).

Însuşi profesorul Gusti recunoştea că „în timpul cercetărilor la sat Mircea Vulcănescu a reuşit să cristalizeze viziunea sa neclară încă, doar intuită ca direcţie". Iniţiatorul *Şcolii monografice* era extrem de încântat de formula definitivă de cercetare pe teren la care filozoful Vulcănescu ajunsese prin sistematizarea metodologiei. La început de drum, problema cea mai acută a monografiştilor fusese îmbunătăţirea tehnicii de cercetare. În satul Fundul Moldovei filozoful Mircea Vulcănescu s-a ocupat în mod special de înnoirea tehnicii, analizând seria de planuri şi chestionare folosite in vechea schemă a profesorului. „E greu, dupa Vulcănescu, să mai pui la socoteală pe alţi monografişti, în ce priveşte capacitatea lor de teoretizare", scria H.H. Stahl în volumul *Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiilor sociale* (Bucureşti, Ed. Minerva, 1981, p. 145).

Despre metoda de cercetare monografică a mai tratat sociologul Traian Herseni într-o conferinţă cu acest titlu, ţinută în ianuarie 1931 în cadrul conferinţelor organizate de Institutul Social Român pentru prezentarea rezultatelor obţinte în campaniile monografice. La secţiunea „cadre" Herseni a prezentat în februarie conferinţa *Raportul dintre natură şi cultură*. La secţiunea „manifestări", asistentul Mircea Vulcănescu a prezentat în aprilie conferinţa *Structura vieţii economice a satului* (cf. Marin Diaconu, *Şcoala sociologică a lui D. Gusti. Documentar sociologic. 1880-1933*, Ed. Eminescu, 2000).

În volumul botezat, într-o lacună de inspiraţie, cu acelaşi titlu pus de Diaconu şi celui de-al doilea volum de scrieri sociologice ale lui Mircea Vulcănescu, s-a strecurat o eroare la p. 202, unde citim că în „1929, octombrie – Mircea Vulcănescu şi Henri H. Stahl sunt numiţi asistenţi de sociologie în cadrul Catedrei conduse de Dimitrie Gusti". Informaţia este falsă, întrucât, lipsindu-i licenţa în filozofie, H.H. Stahl nu putea fi în 1929 asistent încadrat oficial ca şi Mircea Vulcănescu. Abia în 1933 Stahl a redactat lucrarea „Tehnica monografiilor sociologice" care i-a servit „dealtfel şi ca teză de licenţă" (cf. H.H. Stahl, *Amintiri şi gânduri...*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981, p.157). Poate Marin Diaconu ar fi vrut să treacă în dreptul anului 1929 o informaţie biografică de la Măriuca Vulcănescu din viaţa generosului ei tată şi pe urmă s-a răzgândit: Ajutat de avocatul H.H. Stahl (1901-1991) să se despartă de Anina Rădulescu-Pogoneanu, din 1929 Mircea Vulcănescu îi dădea lui Stahl (căruia îi oferise şi posibilitatea de a locui în propria sa casă) jumătate din leafa pe care numai filozoful Vulcănescu o primea în calitate de asistent încadrat oficial. Într-un articol publicat la 29 ianuarie 1933 (în „Dreapta") Mircea Vulcănescu notează: „sunt asistent universitar de etică, cu titlu provizoriu, la Universitatea din Bucureşti, de la 1 octombrie 1929, cu leafa pe jumătate". După ce-i fusese stenograf profesorului Gusti, Stahl i-a devenit din 1929 asistent onorific, adică fără leafă, având obligaţia de a-şi face între timp studiile la Facultatea de Filozofie şi litere, ocazie cu care l-a audiat şi pe Nae Ionescu „dăruit cu o inteligenţă excepţională". Devenit prin anii şaizeci apropiat al lui Miron Constantinescu (/ Mehr Kahn, politrucul care se opunea vehement publicării lucrărilor savantului Mircea Eliade), H.H. Stahl este făcut membru corespondent al Academiei R.S.R în 1974. În secolul XXI, G. Socol îl va cocoţa în rândul „mentorilor" Şcolii sociologice de la Bucureşti (în „Revista calitatea vieţii").

După campania monografică din satul Fundul Moldovei, profesorul Gusti îi propune lui Vulcănescu să-i devină asistent şi îl însărcinează să se ocupe în continuare şi la seminar de probleme de tehnică a cercetării monografice. „Seminarul meu, – consemnează Mircea Vulcănescu –, a fost cel dintâi în care s-a studiat planul de lucru...Mai târziu, acest seminar a fost preluat de H. H. Stahl" (cf. Mircea Vulcănescu, *Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 83). Desigur, după ce stenograful lui Gusti a terminat Facultatea de filozofie şi litere, H.H. Stahl a fost „încadrat oficial, ca asistent, doar în 1943" (H.H. Stahl, *Amintiri…*, 1981, p. 184). Aşadar H.H. Stahl îi devine profesorului Dimitrie Gusti asistent încadrat pe schema Catedrei la 16 ani după Mircea Vulcănescu (asistentul preferat al lui Gusti) şi la 12 ani după Traian Herseni (încadrat în 1932, după ce fusese vreo doi ani asistent onorific la întoarcerea din Germania studiilor sale post-universitare).

Şcoala monografică de la Bucureşti – model de cercetare interdisciplinară pentru sociologi de renume din occident – a fost atât de apreciată în lumea ştiinţifică internaţională, încât sociologii europeni şi americani căzuseră de acord ca în 1939 al XIV-lea Congres internaţional de sociologie să fie reunit la Bucureşti. Proiect zădărnicit din cauza izbucnirii războiului. Cu singurul avantaj că, în vederea Congresului, profesorul Dimitrie Gusti a încurajat şi susţinut material redactarea şi publicarea unor lucrări ce-şi aşteptaseră cam mult finisarea şi care ulterior n-ar mai fi avut nici o şansă de realizare. Folosind şi munca altor cercetători ai satului Nerej pe care nu i-a mai menţionat ca autori, una din lucrările de atunci a fost redactată cu maximă viteză de H.H. Stahl dictând-o direct în franceză unei dactilografe (nemenţionată în volum) care stăpânea perfect ortografia limbii franceze.

Ca urmare a aprofundării aristotelismului ajuns la modă odată cu neo-tomismul francez, Mircea Vulcănescu a observat afinităţile dintre concepţia voluntaristă a naţiunii susţinută de profesorul său şi „teoriile corespunzătoare ale catolicismului neotomist" (vezi Mircea Vulcănescu, *Nevoia de unitate a spiritului meu mi-a impus sinteza. Între Dimitrie Gusti şi Nae Ionescu*, în rev. „Viaţa Românească" nr. 8-9/1993, p. 112-115). Asistentul preferat a aşezat „sistemul lui Gusti pe baze aristotelice, suprapunând deosebirea dintre *cadre* şi *manifestări* deosebirii aristotelice dintre posibilitate şi actualitate" (Op. Cit.).

În opinia filozofului Mircea Vulcănescu, „cheia succesiunii formelor /.../ nu stă în aceste forme ele însele; ci în condiţiile lor vii, în *cadre*, dintre care două (cosmologic şi biologic) erau, fireşte, naturale; iar socialitatea celorlalte două (psihologic şi istoric) nu putea fi tăgăduită" (Ibid.). Filozoful subliniază diferenţa dintre poziţia sa şi poziţia sociologului Traian Herseni „care n-a şovăit să împingă complet sociologia printre ştiinţele spiritului". Lui Mircea Vulcănescu i s-a părut că ar fi trădat gândul profesorului Gusti dacă nu ar fi pus în relief „caracterul de cheie a relaţiilor dintre *lumea fizică* şi *lumea spirituală* pe care-l are societatea în concepţia lui Gusti". Acest fapt, constata filozoful *Şcolii monografice*, îi înlesnea înţelegerea bisericii ca „cheie de boltă" (ibid) a relaţiilor dintre lumea fizică şi cea spirituală.

Cu vastul său orizont filozofic, Mircea Vulcănescu a pledat pentru înţelegerea „esenţial predicativă" a faptelor sociale, opusă explicaţiei cauzale folosită în ştiinţele naturii. Fenomenologia, prin reducerea fenomenelor cercetate la esenţe, îl ducea către descrierea esenţei manifestărilor, prin punerea lor în funcţiune de totalitatea condiţiilor de viaţă în care au aparut. Trăind nemijlocit în mediul pe care îl cercetau, monografiştii puteau pătrunde înţelesul unor manifestări greu de încadrat. Mircea Vulcănescu oferă ca exemplu un descântec cu formula sa de sfârşit: „Descântecul meu,/ Leacul de la Dumnezeu...". În formulă supravieţuiesc două mentalităţi diferite: una magică, bizuită pe puterea ritualului şi alta religioasă, în care ritualul nu este decât apel către o Fiinţă ce acţionează cu deplină libertate. Am avea aici o sinteză în care natura totalităţii este imposibil de precizat pentru cineva care cercetează din afară, fără o „contopire sufletească" cu obiectul de cercetat, fără o „trăire în înseşi condiţiile lui" (Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1997, p. 169).

Se pare totuşi că nu numai o „contopire sufletească" cu obiectul de cercetat era în măsură a dezvălui natura acestor lucruri delicate. Fiindcă stenograful H.H. Stahl, deşi participase la multe cercetări monografice încă din vremea studenţiei sale la litere şi filozofie, când a vrut să prezinte filozofia populară, el a consemnat eronat că aceasta ar cuprinde doar gesturi şi ritualuri *magice* menite „să acţioneze" către silirea la o supunere în faţa voinţei omeneşti. La fel, ceremoniile şi acţiunile religioase, în opinia greşită a lui H.H. Stahl, ar avea – fără nici o deosebire de ritualurile magice – acelaşi scop: „înduplecarea" la voinţa oamenilor ce urmăresc ca semnele depăşind puterea noastră de înţelegere să devină totuşi binevoitoare (H. H. Stahl, *Amintiri...*, 1981, p. 243).

Sistematizând şi clarificând metoda lui Gusti, Mircea Vulcănescu a ajuns la o sugestivă formulă sintetică: C+M=V, unde se pun în evidenţa *cadrele* (cosmologic, biologic, psihologic şi istoric), i.e. patru ansambluri mari de factori care influenţează viaţa socială, fără a o determina cauzal, şi *manifestările* ce decurg sub influenţa *cadrelor*, subliniind totodată rolul *voinţei sociale*. Ultima este privită ca o putere de reacţie ce generează diferite *manifestări*.

Sistemul gustian ar reuni în felul acesta ambele tendinţe, cea a sociologiei *cadrelor* sociale cu sociologia *faptelor* sociale propriu-zise (altel spus, a *manifestărilor*). Însăşi metodologia de cercetare implică pluridisciplinaritatea. La o campanie de cercetari monografice trebuiau să participe cel puţin doisprezece cercetători diferiţi: un geograf, un antropolog, dublat de un statistician, un istoric şi un psiholog-etnograf pentru *cadre*. Iar pentru *manifestări*, un economist, un jurist, un cercetator al vieţii politice şi administrative şi cel puţin trei cercetători ai vieţii spirituale care să se ocupe de următoarele manifestări: limba şi obiceiurile, literatura şi arta, religia şi moralitatea.

Mircea Vulcănescu observase că sociologiile particulare ale fiecărui *cadru* sunt unilaterale, pretinzând o exclusivitate a punctelor de vedere, spre deosebire de teoria generală a *cadrelor* care „nu stabileşte raporturi univoce între viaţa socială şi totalitatea împrejurarilor în care ea se desfăşoară. Ca unitate vie, orice unitate socială exercită o anumită forţă de reacţiune /.../ o anumită capacitate de a se sustrage acţiunii directe a anumitor cauze, prin interferarea cu altele. Ceea ce face ca problema explicaţiei sociologice să fie pusă prin termenul de *voinţa socială*" (vezi Mircea Vulcănescu, *Publications de l'Ecole Roumaine de Sociologie*, 1938, traducere de Mariuca Vulcănescu în vol. Mircea Vulcănescu, *Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 176).

Dintr-un articol apărut abia după decembrie 1989, aflăm de la sociologul Traian Herseni că Mircea Vulcănescu îşi adusese în cadrul *Şcolii monografice* un însemnat aport nu numai în domeniul „manifestărilor sociale", scriind în 1932 acel studiu „extrem de valoros, pe cât de precis, pe atât de complet: *Teoria şi sociologia vieţii economice*, dar şi în fundamentarea tehnicii de cercetare monografică prin *cadre* şi *manifestări*. Traian Herseni, care a publicat cele mai multe lucrări de sociologie (vezi Paula Herseni, *Din publicăţiile Scoalei sociologice de la Bucureşti*, 1971 în vol.: *Sociologia militans.VI*, Ed. Stiintifică, p. 155-214) are grijă să nu uite a evidenţia noutatea adusă de filozoful Mircea Vulcănescu. Datorită contribuţiei vulcănesciene, sistemul gustian a câştigat în valoare prin prognozele devenirii sociale, pornind de la considerarea *cadrelor* drept „virtualităţi sociale", ce pot avea *manifestări* reduse sau dezvoltate, *cadrele* fiind chiar „putinţele devenirii sociale" (vezi Traian Herseni, *Mircea Vulcănescu*, în rev. „Manuscriptum", nr. 1-2/1996, număr omagial „Mircea Vulcănescu", p. 131). După o altă preţioasă remarcă a lui Traian Herseni (1907-1980), contribuţiile teoretice ale lui Mircea Vulcănescu erau „în spiritul sistemului de sociologie al lui Dimitrie Gusti, dar cu numeroase completări şi dezvoltări, de evidentă originalitate şi creativitate. Uneori sistemul de sociologie, etică şi politică al lui D. Gusti, văzut, interpretat şi înfăţişat de Mircea Vulcănescu, primea o strălucire pe care autorul lui originar, mare organizator şi animator, dar scriitor şi vorbitor de treaptă mijlocie, n-a fost în stare să i-o dea niciodată" (cf. Traian Herseni, op. cit., p. 130).

Şcolit în mediul academic francez unde se familiarizase cu neo-tomismul, filozoful Vulcănescu (totodată şi economist al *Şcolii sociologice de la Bucureşti*) va înţelege *teoria cadrelor* ca putinţe ale devenirii sociale. Ceea ce îi permitea să înlăture „tot ceea ce era caduc într-un evoluţionism dialectic, de-o superficialitate logică ispititoare, dar fără a nega prin aceasta orice putinţă de explicare a devenirii sociale", reuşind a păstra „tot ceea ce era bun din învăţătura fenomenologică a lui Nae Ionescu" (cf. Mircea Vulcănescu).

În plină dictatură comunistă, când a vrut să critice sistemul Şcolii gustiene, căci în acele vremuri tot ce ţinea de performanţele culturale ale epocii dinainte de 23 august 1944 trebuia neapărat criticat, Henri H. Stahl a reproşat „inventarierea proble-

Cum a murit Al. Rosetti

Nu am fost studentul academicianului Al. Rosetti, dar am avut în anii nouăzeci prilejul de a-l întâlni şi asculta de mai multe ori, fie în amfiteatrele Universităţii bucureştene, fie cu ocazia unor reuniuni ştiinţifice, dacă îmi amintesc bine, ultima oară, la Cluj. Era un gentelman, „ca scos din cutie", în costumul de tweed gri care îi evidenţia carura şi faţa rozalie încadrată de părul alb şi des, tuns scurt şi pieptănat pe spate. Vorbea supravegheat în mezzo forte, cu un timbru egal şi distinct, arareori ieşind din starea de confort interior care i se ghicea din întreaga atitudine. Omul se păstra fără nici un efort într-o poziţie rezervată faţă de tot şi de toate, ai fi zis că nimic nu-l putea conturba dintr-un atticism comportamental care îi devenise a doua natură… I-am citit ca literator la vremea respectivă *Jurnalul din Grecia* şi *Cartea albă*, îmi plăcea să-l ascult şi, dincolo de „inconfortul" disciplinei severe pe care o slujea, îi admiram distincţia spirituală.

Prin '93-'94, când Alexandru Ciorănescu mi-a vorbit, mai mult tangenţial, într-o împrejurare, şi despre o altă ipostază a academicianului, recunosc că am fost surprins. Al. Rosetti era, desigur, un om din alte timpuri, avea un trecut şi poate tocmai din această cauză nu m-aş fi gândit niciodată la ceea ce mi-a încredinţat atunci cărturarul Alexandru Ciorănescu. Discutam despre bizareria comportamentului reprezentanţilor României comuniste la diferite reuniuni ştiinţifice din străinătate (despre faptul că mulţi „trimişi" ai regimului se fereau şi până să îşi salute „colegii" de ale căror lucrări însă profitau din plin în ţară, fără să facă bine să îi şi citeze, cum ar fi fost normal) şi Alexandru Ciorănescu m-a întrebat la un moment dat scurt. *Dragă, l-ai cunoscut pe Rosetti*? Zic, da! Îl apreciez! *Că îl apreciezi, e treaba dumitale, nu te contrazic! Eu însă care am lucrat cu el şi la Bucureşti şi la Paris îţi spun acum ceva care poate are să te amuze. L-am întâlnit de câteva ori în Occident, după 1950. Ei, bine, imaginează-ţi, când Rosetti se întâmpla să dea pe undeva cu ochii de mine, nu ştia cum să se facă mai repede nevăzut. Toţi aveau după ei câte o iscoadă, bănuieşti, care raporta în ţară tot felul de prostii – asta era contribuţia lor ştiinţifică: cu cine au stat de vorbă X, pe cine au mai îmbrăţişat… Însă nu de asta se ferea Rosetti de mine. Nu! El era prieten şi îl susţinea pe Graur care la ora aia mă fura ca în codru. Şi eu îţi dai seama că ştiam, şi ştia şi el… Mi-a şi mărturisit-o odată pe fugă la Veneţia, singura dată când a binevoit să mă bage în seamă (*râdea*). Eu, poţi să-ţi imaginezi, că nu am spus tărăşenia asta nimănui, nici nu aveam cum… Însă ciudăţenia e că de atunci nu l-am mai întâlnit niciodată! S-a prăpădit, recent, nu? Îmi pare rău! Era rudă cu Bibeştii. Ştiai?*

Scriind, mai tâziu, o carte și încă una despre Alexandru Ciorănescu, am reflectat şi am înţeles mai bine vorbele reputatului savant. Pentru asta m-a ajutat mult, recunosc, şi excepţionala serie de analize istorico-politice din lucrarea lui Alexandru George, intitulată *Tot pentru libertate,* un indispensabil intrument de radiografiere a relaţiei dintre comunişti şi burghezia românească pe care au găsit-o la putere când au venit cu tancurile sovietice să răstoarne vechea ordine politică. Dar iată ce scrie cu limpezime eseistul în finalul uneia dintre intervenţii. Citez: „Comuniştii s-au lăudat cu pretenţia exprimată în lozinca: «fără burghezie şi împotriva ei », dar, practic vorbind, s-au servit tocmai de aceasta, mai ales de «burghezia B» , cum o numeşte Manoilescu, pentru capacitatea ei profesională, puterea de muncă şi disciplina verificată. În mod tacit, ei s-au servit de tot personalul «tehnic» al statului «burghez», de la ingineri la agronomi şi de la medici la chimişti, recunoscând meritele stabilite (N. Profiri, Elie Carafoli, Tr. Săvulescu, dr. N. Lupu etc.), cu atât mai mult în cazul C. Daicoviciu etc. În sfârşit, i-au păstrat în poziţii privilegiate pe cei ce se vor dovedi *complicii lor* (s.n), dezicându-se de la adevărata lor menire (M. Sadoveanu, M. Ralea, *Al. Rosetti* (s.n.), G. Călinescu, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu).

La toată urma, comuniştii se interesau de «clase», nu după rolul lor în organizarea şi conducerea economiei, ci după putinţa de a manipula oameni şi după dispoziţia acestora de a se lăsa folosiţi. Or, zelul dovedit totdeauna de aderenţii oportunişti şi de duplicitari a fost maxim şi fără obişnuitele ezitări ale celor «convinşi».

Pentru Alexandru George, care şi-a nuanţat judecata şi în alte luări de poziţie, fostul direcor al Fundaţiei pentru Literatură şi Artă Regele Carol al II-lea, al cărui nume, nu numai pentru meritele sale ştiinţifice, comuniştii au avut grijă să îl pună pe frontispiciul Institutului de Lingvistică din Bucureşti, alături de cel al lui Iorgu Iordan (un alt oportunist), Al Rosetti este un caz evident de intelectual burghez care s-a lăsat în voie manipulat de comunişti. Numai privite, desigur, din această perspectivă, pot fi înţelese şi se conturează cu pregnanţă devierile acestei personalităţi, cum ar fi, bunăoară, şi cea semnalată într-o convorbire particulară cu mine de Alexandru Ciorănescu. Plecând de aici, îmi permit să arăt că lingvistul, a cărui ascendenţă boierească nu era necunoscută noilor camarazi politici, a mers până acolo încât, în portretul realizat bunicii sale Elena C. Cornescu (a doua soţie a lui Costache C. Cornescu, autorul celebrului *Manual al Vânătorului* care inspiră lui Odobescu *Pseudokinegetikos*), în *Cartea albă*, 1968, nu găseşte alt decât a vorbi despre intersul – personal, nu mă îndoiesc – acestei femei (al cărei salon aristocratic a fost celebru în epocă) pentru viaţa ţăranilor, preocupare pe care nu se sfieşte să o lege în prefaţa la carte de revelaţia pe care ar fi avut-o d-sa încă din copilărie cu privire la necesitatea reformei statului şi, mai târziu, a hotărârii de a deveni membru al partidului comunist! Cuprinzând amintiri despre Arghezi, Camil Petrescu, Sebastian, Mateiu Caragiale, G. Călinescu ş.a., *Cartea albă*, nu pot să trec cu vederea amănuntul, este dedicată lui Eugen Barbu... În aceeaşi serie de bizarerii partinice descalificante, fostul realizator al ediţiei princeps a volumului *Joc secund* (Ed. Cultura Naţională,1930) nu ezită, ca îngrijitor al ediţiei postume din 1966, alături de Liviu Călin, să completeze tabla de materii a *Jocului secund* cu poemul *Bălcescu trăind*, întrucât, notează olimpian într-o „Notă", „mesajul lui reprezintă ecoul puternic al epocii noastre (comuniste, *n.n.)* în opera unui poet sensibil la idealurile de progres şi avânt social". Şi atunci să ne mai mirăm de ce vărul său, generalul C. Rosetti-Bălănescu, cavaler al Ordinului Mihai Viteazul (scriitor şi vânător împătimit, nepot şi el al aceluiaşi Costache C. Cornescu), refuza pur şi simplu să-l salute pe academician?!

Nota Bene I

Aflu târziu din *Confesiunile unui cafegiu* (Humanitas, 2008) varianta intrării în partid povestită cu şarm de academicianul Rosetti lui Gheorghe Florescu şi re-povestită de acesta ... „L-am întrebat la un moment dat, scrie Ghe. Florescu, dacă a intrat în PCR din convingere. Mi-a zis că într-o după-amiază, prin anii '50, s-a trezit cu Iorgu Iordan şi un colonel de Securitate. I s-a spus doar atât: ‹‹La poartă sunt două maşini: una pleacă la Canal, iar cealaltă la Academia Română. În care doreşte să se urce?›› ‹‹Şi în care v-aţi urcat , domnule profesor?›› ‹‹Păi în maşina Academiei… am făcut un mic ocol însă pe la Raionul de Partid I.V. Stalin din Piaţa Amzei, unde am semnat adeziunea de intrare in PRM şi mi s-a înmânat carnetul de Partid. Nu puteam merge toţi întelectualii la Canal, era mare înghesuială. Trebuia să mai rămână câţiva, cum se spune, ‹‹de sămânţă››.

Cu un sadism pe care viaţa i l-a servit nu o dată, acelaşi Gheorghe Florescu relatează şi episodul morţii savantului de care se apropiase încă din 1978, graţie, în special, aromei unice a cafelei Avedis, atât de apreciată de fostul rector al Universităţii Bucureşti." Marele cărturar, notează uluitorul memorialist care este Ghe. Florescu, avea să-şi găsească sfârşitul în iarna anului 1990, la 95 de ani, într-un mod stupid şi tragic. Îmbolnăvindu-se bătrâna menajeră Ilona, profesorul Rosetti intervine pe lângă autorităţile competente din Academia Română, fiindcă de data asta nu mai răspundea la apel drăguţul de tovarăş Matei de la CC al PCR (*un servitor comunist special desemnat de „tovarăşi" să-i servească prompt pe academicienii partidului unic!* n.n.), şi obţine internarea acesteia de urgenţă la Spitalul Elias din Capitală. Rămas singur acasă şi nemaiputând suporta, spre dimineaţă, căldura degajată de radiator, se îndreaptă spre priza în care era introdus ştecherul. În drum, se împiedică de radiator şi se prăbuşeşte cu întreaga parte din faţă peste el. E găsit abia la orele prânzului, a doua zi, când din casă răzbătea un puternic miros de carne arsă. Murise cu tot pântecul ars de radiator.

Azi pe unul din pereţii casei din strada Dionisie Lupu 56, unde locuise cândva generalul Rosetti (*C. Rosetti-Bălănescu*, n.n.), există o placă ce aminteşte trecătorului că acolo a trăit ilustrul cărturar, academicianul profesor Alexandru Rosetti. Nu e menţionat însă sub nici o formă şi marele luptător anticomunist, generalul Rosetti, vărul său. De menţionat pentru deplina lămurire a cititorului că în Dionisie Lupu, la numărul amintit, cei doi împărţeau acelaşi imobil; parterul generalul, etajul academicianul…

Dar cum totul este pernicios, dacă nu mă înşel asupra datei exacte, casa a fost demolată în primăvara lui 2011…

Nota Bene II

Într-un capitol din pierdutele și foarte târziu „re-găsitele" (!!!) *Amintiri fără memorie*, vol. II, ale lui Alexandru Ciorănescu (vezi Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie*, ediție îngrijită de M. Anghelescu, Ed. Spandugino, 2019), referindu-se oarecum *ex abrupto* la relațiile sale cu Al. Rosetti (de care mai apucase să îmi vorbească fără rețineri într-o convorbire particulară purtată la Târgoviște pe la începutul ultimului deceniu al secolului XX), scrie: *„Trebuie să vorbesc (mai înainte) însă de Alexandru Graur, dat fiind că în epoca antisemită* (1937-1940, în guvernarea Goga-Cuza, n.n.) *Graur nu mai avea posibilitatea de a lucra la vreo școală, ca mai înainte. În momentul în care eu începusem să lucrez la o* Enciclopedie, *i-am cerut lui Rosetti să-mi dea colaborarea lui, pregătind treptat fișele de filologie, specialitatea lui. Mi-a răspuns că ar face-o cu mare placere dacă îi dau ce îmi cere. Colaboratorii* Enciclopediei *erau plătiți săptămânal; Rosetti promitea fișele săptămânale, semnate de el, cu condiția să nu-l plătesc pe el, ci pe «bietul» Graur, care nu mai avea resurse. Am fost de acord imediat; pe Graur nu-l cunoșteam, dar gestul lui Rosetti era suficient.*

În 1944 vremea s-a schimbat, și Direcția Radio-Difuziunii a fost înredințată lui Alexandru Graur. O fată pe care o cunoșteam de la Institutul Francez, unde era funcționară, m-a întrebat a doua zi de ce mă urăște Graur. Fata era acum funcționară la Graur și o mirase faptul că, luându-și în primire postul de Director, primul lucru pe care l-a făcut a fost să șteargă cu cerneală roșie numele meu de pe lista persoanelor care aveau o legătură cu Radio-Difuziunea. Era dreptul lui, dar m-a mirat totuși de ce această măsură, care era logică în acele împrejurări, avea totuși și un iz de răzbunare.

Peste câtva timp, câțiva savanți români au fost trimiși la Paris, pentru nu mai știu ce congres. Printre ei era și cumnatul meu, Costin Nenițescu (soțul Ecaterinei Ciorănescu, n.n.), *eminent chimist, dacă nu cel mai bun. Îmi scrisese că va veni și am stat de vorbă cu el, de copii, de bune și de rele, o dimineață întreagă. Am vrut să să-l însoțesc până la hotelul la care trăgeau toți; Costin mi-a spus să-mi văd de treabă, pentru că nu vrea să-l vadă Graur (care era cu ei). Bineînțeles, m-am lămurit, și a rămas să ne întâlnim la München, unde Graur nu venea.*

Puțin timp după asta, s-a organizat la Veneția, de către Universitatea de la Roma, un congres cu privire la Eminescu. Organizarea și ședințele au fost excelente. Eu m-am grăbit să-mi caut locul în care eram cazat. Mi-am luat geanta cu care venisem și am plecat să-mi iau în primire camera. Eram grăbit pentru că eram cazat într-o veche casă cu parc propriu, ceea ce îmi permitea pentru prima oară să văd o tufă de Veneția. Am coborât și am plecat să mă plimb prin parc. La oarecare distanță am identificat numaidecât pe Rosetti, care se odihnea pe o bancă. A sărit în sus când m-a văzut, a venit spre mine cu brațele deschise, cum îi era obiceiul și strigându-mi, ca să aud bine: «Putem vorbi, putem vorbi».

Ştefan Ion GHILIMESCU

(2015-2020)

melor pe *cadre* și *manifestări*", axându-și critica pe faptul că D. Gusti ar fi stabilit astfel „o lista a tuturor sociologiilor particulare existente la acea dată", ceea ce implică realizarea cercetarilor prin „reprezentanții profesioniști ai... biologiei, psihologiei, istoriei..." (H.H. Stahl, *Amintiri*…1981, p. 105).

Accentuând pe „dizidența" sa în cadrul Școlii gustiene, Stahl se face a uita că investigațiile interdisciplinare au avut în România, în colectivele de cercetare pe teren conduse de Gusti „o prioritate de necontestat" (Traian Herseni, *Sociologie. Teoria generala a vieții sociale*, Ed. Stiințifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 32), caracterul esențial al monografiei sociologice fiind „cooperarea specialiștilor pentru înțelegerea întregului social" (Mircea Vulcănescu, *Dimitrie Gusti, Profesorul*, în: *„XXV ani de invațamânt universitar. D. Gusti și Școala sociologică de la București*", Institutul Social Român, București, 1937. Republicat în vol.: Mircea Vulcănescu, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, Ed. Eminescu, București, 1998, p.100).

Când H.H. Stahl își amintește de folcloriștii, geografii, istoricii, filozofii, biologii, matematicienii (/statisticieni, precum Octav Onicescu), economiștii, muzicologii, artiștii plastici etc... care au luat parte, alături de sociologi și de studenți la cercetările de prin sate, găsește că echipele de monografiști din Școala lui Gusti erau cam „hibride" (H.H. Stahl, *Amintiri și gânduri...*, Editura Minerva, București, 1981). Dar nu reușește a-și păstra atitudinea critică fața de împărțirea pe *cadre* și *manifestări* de-a lungul întregului volum de amintiri. H.H. Stahl se contrazice singur atunci când scrie : „*Cadrele* și *manifestările* erau ... un instrument de lucru extrem de util, astfel că trebuie să marturisesc că azi încă, atunci când judec o problema socială, o trec automat „interdisciplinar" prin ciurul tuturor științelor sociale particulare, iar șirul acestor discipline îl țin minte prin formula cadrelor și manifestărilor" (H.H. Stahl, *Amintiri*…,1981, p. 102).

Pentru a lămuri cât mai deplin încotro bătea de fapt critica „inventarierii problemelor pe *cadre* determinante și pe *manifestări*", este necesar a ne reaminti părerea lui Mircea Vulcănescu după care însăși ideea națiunii, ca să nu fie așezată într-un pur arbitrar, se întemeiază „pe voința trăirii în comun, motivată de comunitatea de soartă, impusă de identitatea *cadrelor* și de asemănarea *manifestărilor*" (Mircea Vulcănescu, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, Ed. Eminescu, București, 1998, p. 80).

În memoriile sale, H.H. Stahl își afișeaza cu multă mândrie lecturile de tinerețe din clasicii marxismului și constantul său atașament fața de internaționalismul comunist. Nu sunt uitate nici cunoștințele sale printre kominterniști, ca membrii marcanți ai Partidului Socialist din România, nici participarea fratelui său vitreg (Șerban Voinea) la acea lovitura de Stat din 13 decembrie 1918 din Piața Teatrului Național din București, când conspiratorii au urmărit, imediat după constituirea României Mari (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *La Centenarul Marii Uniri, o privire filozofică asupra istoriei României*, pe hârtie în rev. „Acolada", Satu Mare, anul XII, nr. 12/ 133, decembrie 2018, p.16 și p.18; https://isabelavs2.wordpress.com/articole/romania1918-2018/), dezmembrarea țării în beneficiul noului stat sovietic de la care primiseră bani pentru organizarea întregii acțiuni (vezi Magda Macici, *Grefa comunistă din România*, în rev. „Memoria", nr. 6/ 1992, p. 127). Manifestația muncitorească din Piața Teatrului Național a urmărit acapararea puterii după modelul rusesc al luării cu asalt a Palatului Regal. În 13 decembrie 1918 a fost prima acțiune de amploare a Partidului Socialist din România (de orientare „marxistă" și botezat astfel pe 9 dec. 1918). Manifestația a fost „organizată cu bani de la Moscova, bani ușor de acoperit prin Tezaurul nostru național sechestrat în timpul razboiului la Kremlin și nici azi restituit țarii noastre" (Ibid.). Această conspirație ce s-a vrut a fi o lovitură de stat, pusă la cale, între alții, de Ana Pauker și I.C. Frimu, a eșuat „căci riposta românilor a fost promptă. Desigur, din rândul manifestanților (dar și din rândul organelor de intervenție) au căzut câteva zeci de morți și răniți. Toți aceștia vor apărea în istoriografia comunistă nu ca atentatori la viața României, ci drept eroi" (vezi Magda Macici, Op. Cit.).

Fiul lui H.H. Stahl (Paul H. Stahl, din 1969 stabilit în Franța) desemna Școala sociologică de la București prin titulatura

Isabela VASILIU-SCRABA

(Continuare în pg. 18)

Vederi alternative asupra crizelor în curs

„Distanţare socială”, claustrare, frică, populaţie tetanizată, necunoscut înspăimântător – iată cocteilul care ne duce la recesiune, mare criză, harababură socială, descompunere politică. Vor urma şomajul în masă, foametea, alte boli, epidemii etc. Marea criză din 1929-1933 revine pregnant în memoria celor care au învăţat istorie. Sau revine în memoria colectivă al doilea război mondial, pe care omenirea, odată cu căderea comunismului, cu globalizarea dezlănţuită, aproape îl uitase.

Criza loveşte mai ales în Vestul Europei, urmează SUA – deja New York-ul, statul Washington, California sunt serios atinse. China, care a fost prima lovită, după două luni de groază – oraşul Wuhan şi regiunea Hubei (cât populaţia Italiei) –, îşi revine spectaculos şi face figură de sanitarul planetei. Economia Republicii Populare – mai ales industria, transporturile, turismul, sportul şi industria spectacolului – a fost închisă, oprită mai bine de două luni.

Este izolarea, „distanţarea socială”, suspendarea totală a economiei soluţia la epidemia de Covid-19 ? După multe indicii serioase, nu. Unii cercetători în boli infecţioase, cum e celebrul profesor dr. Didier Raoult de la Marsilia, o consideră o măsură de Ev Mediu, neadaptată lumii din secolul XXI. Din punctul lor de vedere, prioritară ar trebui să fie testarea în masă, urmată de diagnosticare, ca să izolezi ce e de izolat şi să tratezi ce se poate trata. „Distanţarea socială”, izolarea, închiderea în casă ar trebui să le fie aplicată doar seniorilor de peste 65 de ani şi altor persoane mai tinere dar suferind de afecţiuni grave sau sistemice (inimă, plămâni, rinichi, diabet...). După toate statisticile din China şi din Italia, mortalitatea e mult mai mare pentru aceste persoane mai fragile.

E evident că seniorii trebuie protejaţi prioritar. Cum se poate face asta ? Le revine specialiştilor sarcina de a găsi soluţii, dar în nici un caz împotriva voinţei celor vizaţi. Drepturile şi libertăţile trebuiesc salvgardate cu orice preţ. Sunt destui oameni în vârstă care trăiesc singuri, fără familie, fără sprijin. România are staţiuni balneare şi turistice cu hoteluri de bună calitate, azi închise. Şi în marile oraşe sunt hoteluri închise. Pot fi ajutaţi deopotrivă seniorii şi hotelierii cu sprijin de stat.

Până la producerea unui vaccin (pentru SARS şi pentru MERS nu există nici azi vaccinuri, deşi SARS a explodat în 2002-2003), cei mai buni doctori au mai multe formule terapeutice la îndemână aplicate deja cu succes pe bolnavi confirmaţi. E vorba însă de terapii foarte ieftine si imediat accesibile, pe care industria pharma şi politicienii aflaţi la dispoziţia industriei pharma le denigrează, vor să le ascundă, să le minimalizeze, chiar să le interzică. Nu e greu de înţeles de ce.

Cel mai bun exemplu e cel al medicului şi cercetătorului deja citat, Didier Raoult, al cărui tratament (cu hidroxiclorochină şi antibioticul azitromicină) a fost preluat pe scară largă în China, dar şi de o clinică din Massachusetts, de o clinică celebră din Londra, de Israel între alţii. Înaltul Consiliu de Sănătate Publică din Franţa a acceptat azi, 24 martie, tratamentul dr. Raoult pentru cazurile grave. China a folosit şi foloseşte tratamentele existente, inclusiv cel cu clorochină, plus tratamentele medicinei tradiţionale chinezeşti, şi aşa se explică, printre altele, rezolvarea aproape integrală a crizei sanitare.

Două-trei luni de „distanţare socială”, de „*confinement*”, de „*social isolation*” a întregii populaţii vor da de pământ cu economia mondială. Care, chiar fără coronavirus, intrase mascat în criza anunţată deja de vreo doi ani. Economia românească, economiile românilor, mulţi foarte săraci, vor fi mai lovite decât Europa de Vest, bogată şi protejată mai mult de UE. E vorba de Zona Euro, nucleul dur al UE, mai ales Germania şi Europa de Nord, instalate la „clasa întâi” în trenul european. E de sperat că factorii răspunzători de la noi se gândesc şi la alte măsuri decât izolarea, armata pe străzi şi starea de asediu pe timpul nopţii – adică se gândesc la rezolvări complexe, imaginative, inteligente, în primul rând curajoase pentru a-i proteja pe români. Deocamdată nu prea se aude mare lucru.

Nu ştim dacă noul coronavirus vine din laborator sau din natură. Şi probabil că nici nu vom şti prea curând. Ambele variante au susţinători. Ce ştim însă e că, odată declanşată criza sanitară, „pandemia”, toţi jucătorii mari din economie vor să se salveze, vor să câştige, iar interesele lor sunt divergente. Ca şi interesele marilor puteri economice – SUA, China, Rusia, India, Germania, Japonia, Arabia Saudită. Fiecare trage în altă direcţie, în interes propriu.

România nu trebuie doar să urmeze, ca oaia naivă din ogradă (nu e vorba de *Mioriţa*, un splendid ritual de iniţiere), toate măsurile proaste, excesive, simpliste, sinucigaşe luate de alţii. Cei care se vor trezi primii din panică, din spaimele care-i încremenesc au mai multe şanse să se salveze. Globalismul, noua formă de internaţionalism, capitalist de această dată, după cel proletar, este, cel puţin pentru o vreme, abandonat. Soluţiile naţionale, patriotismul economic, apărarea conaţionalilor trec înaintea oricăror alte opţiuni.

Să reamintim că în Franţa, în urma sesizării în urgenţă a sindicatului Tinerilor Medici, Consiliul de Stat, la 22 martie, a respins cererea de izolare totală şi i-a cerut guvernului să precizeze dimensiunea unor interdicţii pe care le-a decretat deja. La fel, în SUA, preşedintele Donald Trump şi-a exprimat rezerva la acest tip de măsuri şi insistă în sensul continuării vieţii economice. Ce rost ar avea să intrăm într-o dictatură a doctorilor? Mulţi dintre ei îşi susţin interesele private, ale lor şi ale industriei pharma. Trebuie făcută net diferenţa dintre medicii care tratează, cercetătorii care propun terapii şi doctorii care fac politică şi *business*. Este şi cazul OMS, organizaţie ONU, adică în primul rând politică.

Petru ROMOŞAN

Continuări ✶ Continuări

Et in Suceava ego

Eminescu (mereu activă la Suceava) recitând: „În zădar în colbul şcolii,/ Prin autori mâncaţi de molii,/ Cauţi urma frumuseţii/ Şi îndemnurile vieţii,/ Şi pe foile lor unse/ Cauţi taine nepătrunse/ Şi cu slovele lor strâmbe/ Ai vrea lumea să se schimbe./ Nu e carte să înveţi/ Ca viaţa s-aibă preţ –/ Ci trăieşte, chinuieşte/ Şi de toate pătimeşte/ Ş-ai s-auzi cum iarba creşte.”

M-am transformat deci, în câteva luni, într-un personaj desprins parcă dintr-un roman al lui Jack London. Ars de soare, cu părul încâlcit de vânt, mirosind a fân şi a fum de ţigară şi având privirea reglată pentru orizonturi vaste, veneam, când veneam, la şcoală uşor plictisit, cu un fel de duioşie faţă de profesorii care jucau mereu acelaşi rol, în timp ce în lumea largă se trăia. Binenţeles că nu aveam dreptate, binenţeles că eram enervant, dar nu mă puteam opune erupţiei de viaţă din sufletul meu.

Mă îmbătam de sentimentul măreţiei, când mă aflam sub cerul liber (sau când convingeam o fată să se trântească alături de mine într-o căpiţă de fân). Ţin minte beatitudinea pe care am trăit-o mergând singur pe un deal, în plină furtună. Cămaşa îmi fâlfâia pe umeri, agitată de vijelie, apa mi se scurgea pe păr şi pe obraji, fulgerele năpraznice îmi luminau faţa. Merită să te naşti, fie şi numai pentru a trăi un asemenea moment

*

La şaisprezece ani şi ceva (în clasa a zecea) am... fugit de acasă împreună cu o fată care scria şi ea versuri, M.C. (avea, constat acum, aceleaşi iniţiale ca Ministerul Culturii). Am construit atunci cu mâinile mele o colibă din crengi de salcie aduse din lunca aflată în apropiere. Am înfipt întâi în pământ un fel de coaste ale colibei, făcute din ramuri mai groase, le-am legat sus şi am umplut spaţiul dintre ele cu o împletitură de mlădiţe tinere. Pe jos am aşternut un strat de frunze de fag. Am locuit acolo, împreună cu aleasa inimii mele, o săptămână. Mâncam fragi şi bureţi cruzi (hribi, mânătărci, hulubiţe, opintici). Am prins şi peşti, în râul care era la doi paşi, am furat porumb, cu bobul în lapte, de pe câmp, altădată – cartofi, iar pe acestea toate le-am fript la un foc de vreascuri, aprins cu două bucăţi de cremene şi iască (mai ştie oare cineva de azi ce înseamnă?). Ştiam să fac focul şi cu o lentilă, dar nici eu, nici M.C. nu aveam ochelari.

Ne plimbam toată ziua, exploram pădurea, ne arătam unul altuia peisaje de o frumuseţe virginală, ne scăldam goi în râu, ne spuneam versuri, de-ale noastre sau de-ale altora, ne sărutam, ne jucam de-a v-aţi ascunselea, dormeam strâns îmbrăţişaţi şi acoperiţi cu frunze, ca să nu ne fie frig. Pe părinţii mei îi anunţasem că am să lipsesc un timp de acasă, nu obţinusem aprobarea lor, dar îmi făcusem datoria de a-i anunţa, pentru ca dispariţia mea să nu-i alarmeze. M.C. nu fusese nevoită să-şi anunţe părinţii, fiindcă ei erau plecaţi la mare. Nu ne-a atacat nimeni. Ne-a vorbit o dată pădurarul şi a avut grijă (existau asemenea oameni!) să nu strice farmecul a ceea ce trăiam. Ne-a rugat doar ca, dacă ne prinde miliţia, să nu spunem că el ştia de prezenţa noastră în pădure. Am cunoscut şi o călugăriţă aflată în trecere pe acolo. A doua zi ne-a adus în dar o oală mare de lut cu lapte prins.

Alex. ŞTEFĂNESCU

Locul filozofului Mircea Vulcănescu în şcoala sociologică a lui Gusti*

de „Şcoala lui Gusti şi a lui H.H. Stahl” într-o carte pe care a publicat-o în engleză. Exagerarea sa, pur subiectivă, ar fi oarecum de înţeles. De-a dreptul de neînţeles este însă preluarea şi vehicularea acestei nepotrivite denumiri, într-o recenzie tipărită în vara anului 2001 de o revista cu pretenţii de probitate ştiinţifică, editată de Centrul de Istorie a Religiilor din cadrul Universităţii bucureştene, condus de Andrei Oişteanu (nepotul lui Leonte Răutu/ Oigenstein): revista „Archaeus”.Tome IV (2000). fasc. 3, p. 248.

Originala denominaţie folosită de Paul H. Stahl apare cu atât mai deplasată cu cât tatăl său (H.H. Stahl) în cartea *Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiilor sociale* (1981) a ţinut cu tot dinadinsul să se păstreze la distanţă de „mentorii” Dimitrie Gusti şi Mircea Vulcănescu, afişându-şi cu mândrie calitatea de aşa-zis „disident” al *Şcolii lui Gusti*.

Isabela VASILIU-SCRABA

*Textul de faţă are la bază o conferinţă ţinută în 26 decembrie la Sighetul Marmaţiei, la *Sesiunea de comunicări* pe teme de etnografie şi folclor din cadrul Festivalului „Marmaţia 2001”.

„Moara cu noroc” la Teatrul de Nord, Satu Mare

Prin amabilitatea şi la iniţiativa domnului Radu Ulmeanu, am vizionat în seara zilei de 29 februarie 2020, la Teatrul Nord din Satu Mare, dramatizarea excepţionalei nuvele *Moara cu noroc* a clasicului literaturii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Ioan Slavici. „Nu o să fie în sală nici cincizeci de spectatori, m-a avertizat un intelectual sătmărean mai sceptic. Pe tineri nu-i mai interesează astfel de subiecte, iar vârstnicii ca tine... hmmm... nici atât”.

De cum am intrat în sala de spectacol – în liceu fusesem coleg cu fiul actorului Ioan Tifor şi acesta îmi vorbea cu entuziasm de activitatea părintelui la Teatrul din Satu Mare –, am fost impresionat de ambianţa şi eleganţa localului, ceva mai mic decât cel orădean dar deosebit de primitor şi cald. Am privit în jur cu atenţie. Era o mulţime de tineri dar şi de persoane mature, să nu spun vârstnici, cu mult peste cincizeci, dacă nu peste suta de persoane... „Foarte bine!” mi-am spus... Menţionez că spectacolul nu era o premieră.

Sorin Oros (Lică) şi Lucia Maria Raşan (servitoarea)

Surpriza a urmat după începerea spectacolului.

Un regal... O reuşită de zile mari. După atâtea vizionări de filme searbede, seriale, poliţiste, de producţii româneşti, italiene, franţuzeşti, englezeşti, nemaivorbind de cele indiene dar şi de cele nord americane – la T.V., că cinematografe populare nu mai avem, primeam în sfârşit ceva viu, proaspăt, tonifiant.

Teatrul de calitate oferă din plin aşa ceva.

Autenticitate... Căldură umană, tensiune, dramă... În final, o tragedie asemănătoare celor antice, în plin secol XIX, pe scenă, în direct, cum s-ar spune.

Nici nu ştiu cum să caracterizez jocul actorilor sătmăreni care merită toţi, fără excepţie nota zece. Cu felicitări.

În primul rând, o echipă perfect sudată, asemeni construcţiei unui submarin la care nu e permisă nici o defecţiune mai ales când coboară în submersie. Şi echipa celor 20 – 21 de artişti a fost remarcabil de omogenă în jocul ei. Fiecare a răspuns prompt aşteptărilor, fiecare şi-a avut rolul şi contribuţia deloc neglijabilă la această reuşită de zile mari. De la impertinenţa porcarilor, Răut (Cătălin Mareş), Săilă (Romul Moruţan), Buză-Ruptă (Sergiu Tăbăcaru), bine afişată, la apariţia tinerilor jandarmi, recruţi (Adi Ilie, Darius Popa, Tudor Mureşan/Darius Soponar, Patric Havrincea, Ionuţ Lazin), pe care Pintea (Ciprian Vultur) îi formează zi de zi, chiar acel reflex de a se alinia la apariţia şefului care le verifică şi corectează poziţia, pînă la jocul inspirat, complex, a lui Marci (Tibor Székely), totul a prins relief, tensiune, pregătind pas cu pas coborârea treptată a spectatorilor într-un abis, un adevărat iad al patimilor omeneşti, al pasiunilor convertite în jurul posesiunii banului.

Actorii sătmăreni recreează personajele lui Slavici în mod absolut veridic. Original, fără a le copia slugarnic, fără a le deforma stupid cum se mai întâmplă în unele montări regizorale ultramoderne. Aici este atât meritul actorilor cât şi al regizorului (Andrei Mihalache) care potenţează, diversifică, prin jocul inspirat, mesajul nuvelei. Vreau să amintesc un mic detaliu scenic, cu fundament istoric bine reliefat artistic. Rolul lui Marci, aparent minor, este veridic şi complex interpretat, dă culoare locală şi, mai ales istorică, montării.

Marci nu este un individ prostuţ şi comic, ci un ins cu reale calităţi umane – harnic, atent, receptiv la poruncile stăpânului, un ins traumatizat de istorie care încă nu ştie încotro să o apuce… În final va deveni şi el omul lui Lică, dar până atunci ascultă cu stricteţe ordinele lui Ghiţă, ale unui... biet valah.

Evenimentele descrise în nuvela dramatizată se petrec în anii postrevoluţionari ai secolului XIX, mai precis între 1855 – 1865, când Ardealul, după ce fusese stăpânit aproape în totalitate din primăvara lui 1848 până la mijlocul anului 1849 de armatele revoluţionare maghiare, cu excepţia Munţilor Apuseni apăraţi de legiunile lui Iancu, este însângerat de represaliile habsburgice, nemiloase, la care copilul Slavici indirect a fost martor.

Capitularea oştirilor revoluţionare maghiare avusese loc chiar la Şiria în 13 august 1849.

La Arad au fost executaţi 13 generali, Kosuth şi Bem reuşind să fugă. Foştii capi ai Revoluţiei erau urmăriţi, hăituiţi, se ascundeau de poterele sângerosului general Haynau. Românii se mai bucurau de oarecare consideraţie din partea Curţii de la Viena. De aici şi atitudinea plecată a lui Marci. Peste câţiva ani ▶